

บทที่ 2

การนำสู่การวิเคราะห์ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาวมอญ และชาวมอญที่คลองมอญ

ประวัติความเป็นมาของเขตลาคกระบังโดยสังเขป

เขตลาคกระบังเดิมนั้นจะมีขอบเขตการปกครองประมาณเท่าใดยังหาหลักฐานได้ไม่ชัดเจน แต่ว่าเดิมท้องที่ๆ เรียกว่า ลาคกระบังนั้นเป็นตำบลหนึ่งขึ้นอยู่ในท้องที่ของอำเภอแสนแสบ เมื่อครั้งได้ปรับปรุงระเบียบการบริหารประเทศโดยยกหัวเมืองต่างๆ ให้เป็นจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน จนกระทั่งต่อมาเมื่อพลเอกสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้เสด็จตรวจราชการจึงได้ทรงเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอลาคกระบัง เดิมชื่ออำเภอแสนแสบ¹ ตั้งอยู่ที่หมู่ 5 ตำบลลาคกระบัง อยู่ในความปกครองดูแลของจังหวัดมโนบุรี เมื่อราว พ.ศ. 2468-2469 พลเอกสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ดำรงตำแหน่งเสนาบดีได้เสด็จไปราชการ ณ อำเภอแสนแสบ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองประเวศบุรีรมย์ไม่ตรงกับความเป็นจริง เพราะคลองแสนแสบเป็นคลองผ่านไปทางอำเภอมโนบุรี จังหวัดมโนบุรีในเวลานั้น จึงได้ทรงเปลี่ยนชื่ออำเภอแสนแสบเป็นอำเภอลาคกระบัง ให้ตรงกับตำบลที่ตั้งของที่ว่าอำเภอ² ขึ้นในความปกครองของจังหวัดมโนบุรี ต่อมาได้ยุบจังหวัดมโนบุรีขึ้นกับจังหวัดพระนคร อำเภอลาคกระบังก็ขึ้นกับจังหวัดพระนครด้วย ต่อมาเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2481 กระทรวงมหาดไทย ได้ลดฐานะจากอำเภอลาคกระบังเป็นกิ่งอำเภอลาคกระบังขึ้นอยู่ในความปกครองของอำเภอมโนบุรี จังหวัดพระนคร ซึ่งตั้งที่ทำการกิ่งอำเภอที่ปากคลอง 2 (ใต้เรือถนนที่ทำการกิ่งอำเภอ มาสร้างที่ หมู่ 1 ตำบลลาคกระบัง เพราะที่ทำการเดิมทรุดโทรมเมื่อปี พ.ศ. 2487)³ ครั้นในวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2500 ราษฎรในท้องที่กิ่งอำเภอลาคกระบังมีความต้องการให้ทางราชการได้ยกฐานะกิ่งอำเภอลาคกระบังขึ้นเป็นอำเภอลาคกระบัง เพราะการไปติดต่อกับอำเภอมโนบุรีไม่สะดวก โดยได้ร้องเรียนต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และนายกรัฐมนตรี ครั้งที่ได้มาทำบุญที่วัดพลมานีย์ หมู่ 2 ตำบลทับยาว ซึ่งกิ่งอำเภอลาคกระบังได้ยกฐานะเป็นอำเภอลาคกระบัง ขึ้นอยู่ในความปกครองของจังหวัดพระนคร จากการประกาศพระราชกฤษฎีกา ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 74 ตอนที่ 23 ลงวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2500 โดยมีเหตุผลว่ากิ่งอำเภอลาคกระบัง อำเภอมโนบุรี จังหวัดพระนครมีท้องที่กว้างขวาง อยู่ห่างจากอำเภอที่ขึ้นอยู่ ประชาชนได้แน่นหนากว่าเดิม สภาพท้องถื่นเจริญขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกในการปกครองและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน กิ่งอำเภอลาคกระบังมีฐานะเป็นอำเภอตั้งแต่วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา⁴ ต่อมาได้มีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 334 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ให้ยุบนครหลวงกรุงเทพมหานครเป็นกรุงเทพมหานคร และให้เรียก “อำเภอ” เป็น “เขต” จึงเรียกว่าเขตลาคกระบังตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา⁵ และเปลี่ยน “ตำบล” เป็น “แขวง”

1 สำนักงานเกษตรอำเภอ เขตลาคกระบัง. รายงานสรุปประจำปี พ.ศ. 2528. กรุงเทพฯ: มปป. หน้า 4.

2 เพิ่งอ้าง. หน้า 4.

3 สำนักงานเขตลาคกระบัง กรุงเทพมหานคร. สรุปผลการปฏิบัติราชการปี “30”. กรุงเทพฯ: มปป. 2530.

4 เพิ่งอ้าง. หน้า 1-2.

5 สำนักงานเกษตรอำเภอ เขตลาคกระบังฯ. อ้างแล้ว. หน้า 4.

การปกครอง

ลาดกระบังเป็นหนึ่งในจำนวน 24 เขต ของกรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร แบ่งเขตการปกครองภายในออกเป็น 6 แขวง คือ

- 1) แขวงลาดกระบัง
- 2) แขวงคลองสองต้นนุ่น
- 3) แขวงคลองสามประเวศ
- 4) แขวงลำปลาทิว
- 5) แขวงทับยาว
- 6) แขวงชุมทอง

เขตลาดกระบังมีอาณาเขตติดต่อกับเขตปกครองอื่น ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ เขตมีนบุรี และเขตหนองจอก
ทิศใต้	ติดต่อกับ เขตอำเภอบางพลี และอำเภอบางบ่อจังหวัดสมุทรปราการ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ เขตอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ เขตบางกะปิ และเขตพระโขนง ⁶

พื้นที่เขตลาดกระบังมีพื้นที่ทั้งหมด 123.859 ตารางกิโลเมตร หรือ 77,412 ไร่⁷

เขตการปกครองทั้ง 6 แขวง (6 ตำบล) มีจำนวนหมู่บ้านแต่ละแขวงดังนี้

แขวงลาดกระบัง	มีจำนวน 7 หมู่บ้าน
แขวงคลองสองต้นนุ่น	มีจำนวน 5 หมู่บ้าน
แขวงคลองสามประเวศ	มีจำนวน 5 หมู่บ้าน
แขวงลำปลาทิว	มีจำนวน 13 หมู่บ้าน
แขวงทับยาว	มีจำนวน 9 หมู่บ้าน
แขวงชุมทอง	มีจำนวน 7 หมู่บ้าน ⁸

ประชากร อาชีพ ศาสนา

ประชากรเขตลาดกระบัง สรุปลผลเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2531 มีทั้งหมดดังนี้

ประชากรทั้งหมด	60,198 คน
ประชากรที่เป็นชาย	29,636 คน
ประชากรที่เป็นหญิง	30,562 คน
ประชากรที่มีสิทธิ์เลือกตั้งทั้งหมด	36,144 คน

6 สำนักงานเขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. อ้างแล้ว. หน้า 3.

7 สำนักงานเกษตรกรุงเทพมหานคร เขตลาดกระบังฯ. รายงานการศึกษา แนวทางการพัฒนาการเกษตร ระดับอำเภอ โครงการปรับปรุงระบบแผนพัฒนาเกษตรกร ปี พ.ศ. 2535. กรุงเทพฯ: มปป. หน้า ข.

8 เพ็ญอ้าง. หน้า 5.

แยกออกเป็นแขวง คือ

แขวงลาดกระบัง	ชาย 12,524 คน หญิง 25,538 คน	มีจำนวนบ้าน 4,828 บ้าน
แขวงคลองสองต้นนุ่น	ชาย 5,591 คน หญิง 5,654 คน	มีจำนวนบ้าน 3,038 บ้าน
แขวงคลองสามประเวศ	ชาย 1,684 คน หญิง 1,424 คน	มีจำนวนบ้าน 602 บ้าน
แขวงลำปลาทิว	ชาย 3,562 คน หญิง 3,580 คน	มีจำนวนบ้าน 1,453 บ้าน
แขวงห้วยยาว	ชาย 4,166 คน หญิง 4,386 คน	มีจำนวนบ้าน 1,434 บ้าน
แขวงชุมทอง	ชาย 2,109 คน หญิง 2,204 คน	มีจำนวนบ้าน 763 บ้าน

ลักษณะการใช้ที่ดินพื้นที่เขตลาดกระบัง สํารวจเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2531 สรุปได้ดังนี้ จากพื้นที่ถือครองทั้งหมด 123,859 ตารางกิโลเมตร หรือ 77,412 ไร่ เป็นพื้นที่การเกษตร 77,408 ไร่ พื้นที่ทำนา 40,601 ไร่ พื้นที่ทำสวน 5,354 ไร่ พื้นที่บ่อปลา 5,221 ไร่ ครอบครัวยุทธ 2,527 ครอบครัว⁹

จากรายงานสำนักงานเกษตรอำเภอเขตลาดกระบัง เมื่อปี พ.ศ. 2528 นั้นปรากฏว่าอาชีพของประชากรส่วนใหญ่ประมาณ 80 % ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา ทำไร่ และทำสวน อีกประมาณ 20 % ประกอบอาชีพค้าขาย รับราชการ ตลอดจนอาชีพอื่นๆ¹⁰ จากรายงานสำนักงานเขตลาดกระบังปี พ.ศ. 2531 นั้นปรากฏว่ามีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ฉะนั้นอาชีพส่วนใหญ่ของประชากรจึงเปลี่ยนมาเป็นอาชีพรับจ้าง ส่วนอาชีพทางเกษตร หรือผู้เป็นเกษตรกรจึงกลายเป็นอาชีพรองลงมาจากอาชีพรับจ้าง ประชากรส่วนใหญ่ในท้องที่เขตลาดกระบัง ส่วนใหญ่ 70 % นับถือศาสนาพุทธ 20 % นับถือศาสนาอิสลาม ส่วนอีก 10 % นับถือศาสนาคริสต์ และศาสนาอื่นๆ¹¹

การคมนาคม

เส้นทางหลักที่ใช้ในการคมนาคม แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) เส้นทางคมนาคมภายในเขต

ส่วนใหญ่ประชาชนจะใช้เส้นทางน้ำเป็นหลักในการติดต่อเดินทางระหว่างหมู่บ้านระหว่างตำบลหรือแขวง ระหว่างแขวงกับเขต และตลาด ในบางส่วนใช้เส้นทางถนนและรถไฟเป็นบางส่วน

2) เส้นทางคมนาคมระหว่างเขตกับท้องที่ภายนอกเขต

ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ใช้เส้นทางรถยนต์ และทางรถไฟเดินทางเข้าสู่ใจกลางกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียง

เส้นทางหลักทางน้ำที่สำคัญมีถึง 39 คลอง แบ่งเป็น คลองที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน 13 คลอง คือ คลองหัวตะเข้ คลองประเวศบุรีรมย์ คลองสี คลองลาดบัวขาว คลองลาดกระบัง คลองลำปลาทิว คลองหนึ่ง คลองห้วยยาว คลองมอญล่าง คลองหลวงแพ่ง คลองสอง คลองสาม คลองพระยาเพชร

คลองที่อยู่ในความรับผิดชอบของเขตลาดกระบัง มี 27 คลอง คือ คลองบัวเกราะ คลองหนองตะกั่ว คลองแขก คลองหนองปรือ คลองหนองคา คลองกาหลง คลองตาสอน คลองลำชะล่า คลองลำอ้ายแบน คลองลำตาอิน คลองลำตาอุ คลองลำหลุมบัว คลองบางคูเวียง คลองลำมะละกอ คลองมอญ คลองลำพะอง คลองลำมะขาม คลองลำกอไผ่ คลองเจ๊ก คลองลำขวิดเตย คลองลำพุทรา คลองลำแดงโม คลองแม่จันทร์ คลองลำบึงบัว คลองลำอ้อตัน คลองลำนายไส คลองบัวลอย นอกจากนี้ยังมีคลองเล็กและลำรางเชื่อมต่อคลองต่างๆ อีกมากมาย

9 สำนักงานเขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. อ้างแล้ว. หน้า 3.

10 สำนักงานเกษตรกรุงเทพมหานคร เขตลาดกระบังฯ. อ้างแล้ว. หน้า 5.

11 สำนักงานเขตลาดกระบังฯ กรุงเทพมหานคร. อ้างแล้ว. หน้า 4.

เส้นทางถนนที่สำคัญมีอยู่ 6 สาย คือ ถนนลาดกระบัง ติดต่อระหว่างเขตลาดกระบังกับเขตพระโขนง ถนนร่มเกล้า ติดต่อระหว่างเขตลาดกระบังกับเขตมีนบุรี ถนนฉลองกรุง ติดต่อระหว่างเขตลาดกระบังกับเขตหนองจอก ถนนเจ้าคุณทหาร เป็นถนนเชื่อมต่อระหว่างถนนร่มเกล้ากับถนนฉลองกรุง ถนนหลวงแพ่ง ถนนสายวัดกิ่งแก้ว ตั้งต้นถนนจากเขตลาดกระบังไปบรรจบกับถนนสายบางนา-ตราดที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ทางรถไฟสายตะวันออก แล่นผ่านสถานีรถไฟลาดกระบัง สถานีรถไฟหัวตะเข้ และสถานีรถไฟหลวงแพ่ง

การสื่อสาร

ในท้องที่เขตลาดกระบัง ได้จัดตั้งชุมสายโทรศัพท์ส่วนใหญ่มีใช้กันในหน่วยงาน และประชาชนบ้างเป็นส่วนน้อย มีทั้งหมดประมาณ 1,000 หน่วย

สถานที่สำคัญในท้องที่เขตลาดกระบัง

สถานที่สำคัญทางศาสนา มีวัดทางพระพุทธศาสนาจำนวน 12 วัด มีมัสยิด จำนวน 5 แห่ง วิหารทางคริสต์ศาสนา 1 แห่ง อาคารทางศาสนาอื่นอีกจำนวน 4 แห่ง (ศาลเจ้า)

สถานพยาบาล มีโรงพยาบาลเอกชน 1 แห่ง โรงพยาบาลชุมชนจำนวน 1 แห่ง สถานีอนามัยจำนวน 5 แห่ง ศูนย์แพทย์ และอนามัย 2 แห่ง

สถานีตำรวจ จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ สถานีตำรวจนครบาลที่ 8

สถาบันทางการศึกษามีจำนวน 31 แห่ง คือ โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 20 แห่ง โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจำนวน 3 แห่ง โรงเรียนราษฎร์ จำนวน 4 แห่ง โรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่จำนวน 2 แห่ง วิทยาลัยระดับอาชีวศึกษาชั้นสูง จำนวน 1 แห่ง มหาวิทยาลัย 1 แห่ง คือ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

สถาบันทางการเงินมีธนาคารของรัฐและเอกชน 4 แห่ง คือ ออมสิน ธนาคารกรุงเทพจำกัด ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารกรุงไทย¹²

กลุ่มคนไทยเชื้อสายมอญในเขตลาดกระบังและเขตใกล้เคียง

ได้มีนักวิชาการทางมานุษยวิทยาโดยเฉพาะ ดร. นิยพรณ วรณศิริ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีความประสงค์ที่จะทำการวิจัยพฤติกรรมมนุษย์ อันเป็นขบวนการวิจัยทางสังคมศาสตร์ได้ทำงานวิจัย “เรื่องคนมอญ: การศึกษาวัฒนธรรมของคนมอญที่ลาดกระบัง” และ “การผสมผสานและการกลืนกลายทางวัฒนธรรมของคนมอญที่ลาดกระบัง” ซึ่งได้ทำวิจัยเมื่อปี พ.ศ. 2516 และ พ.ศ. 2517 โดยได้รับคำแนะนำว่ามีคนกลุ่มน้อยอยู่หลายกลุ่ม ตามอำเภอ (เขต) รอบนอกกรุงเทพฯ เช่น มีนบุรี หนองจอก ลาดกระบัง จากข้าราชการส่วนท้องถิ่นในกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ทำให้ทราบว่ามียุทธคนมอญที่อยู่รวมกับคนในกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆ ที่อำเภอ (เขต) ลาดกระบังอยู่จำนวนมากพอสมควร มอญที่อำเภอ (เขต) ลาดกระบัง อยู่ร่วมกับคนไทย คนลาว (อีสาน) คนมุสลิม และคนจีน และมีแต่กลุ่มคนมอญล้วนที่อยู่กันเป็นหมู่บ้านเฉพาะก็มี¹³ กลุ่มชาวมอญในเขตลาดกระบังนั้น ตั้งหลักแหล่งอยู่ในตำบล (แขวง) ลำปลาทิว และตำบล (แขวง) ทับยาว อย่างหนาแน่นหลายหมู่บ้าน หมู่บ้านชาวมอญแต่ละหมู่บ้านตั้งเรียงรายอยู่ตามริมสองฝั่งคลองลำปลาทิวอันเป็นคลองหลักที่แยกจากคลองประเวศบุรีรมย์ไปทางเหนือ สองฝั่งคลองมอญอันเป็นคลองแยกจากคลองลำปลาทิวไปทางทิศตะวันออก และริมฝั่งคลองลำกอไผ่ฝั่งตะวันตก คลองลำกอไผ่เป็นคลองซอยที่แยกจากคลองลำปลาทิว ได้แก่ หมู่ 8 หมู่ 9 หมู่ 10

12 สำนักงานเขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. อ้างแล้ว. หน้า 4-5.

13 นิยพรณ วรณศิริ. “ศิลปะในการปรับตัวและการแก้ปัญหาในการทำวิจัยสนามทางมานุษยวิทยา” ประสบการณ์ทางมานุษยวิทยาข้ามวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2533. หน้า 113.

แขวงลำปลาทิว ส่วนชาวมอญที่อาศัยอยู่ชายฝั่งคลองมอญ ได้แก่ หมู่ 6 และหมู่ 7 แขวงท่งยาว และชาวมอญที่อาศัยอยู่ริมฝั่งคลองลำกอไผ่ ได้แก่ หมู่ 5 หมู่ 6 หมู่ 7 แขวงลำปลาทิว¹⁴ ชาวมอญทั้งหมดในหมู่บ้านที่กล่าวมานี้ได้สร้างวัดขึ้นประจำชุมชนของตนเพื่อประกอบพิธีกรรมทั้งศาสนาและเริ่มที่อพยพเข้ามาตั้งรกราก คือ วัดทิพาวาส ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองลำกอไผ่ และวัดสุธาโภชน์ ตั้งอยู่ติดกับคลองลำปลาทิวปากตะวันออกและอยู่ตรงปากคลองมอญที่แยกจากคลองลำปลาทิว

เหตุผลการเลือกหมู่บ้านเพื่อสำรวจทำการวิจัย

กลุ่มหมู่บ้านชาวมอญที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามสองฝั่งคลองลำปลาทิว นั้น แม้จะมีถนนคลองกรุงรัตนโกสินทร์ไปกับคลองลำปลาทิวก็ตาม แต่ระยะของถนนก็อยู่ห่างจากหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ตามฝั่งคลอง มีทุ่งนาขวางไว้ทำให้ไม่สะดวกต่อการเข้าถึงโดยการไถรถ ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำ คือ ลำคลองลำปลาทิว เป็นเส้นทางสัญจรหลัก ซึ่งเป็นการยากลำบากต่อการเข้าไปสำรวจจริงวัดเพื่อทำการวิจัย ส่วนบริเวณหมู่บ้านชาวมอญที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ชายคลองลำปลาทิวซึ่งตะวันตกซึ่งตั้งขนานไปกับถนนคลองกรุง ส่วนใหญ่ชาวบ้านได้ขายที่ดินรวมถึงที่นาแก่นายทุนจากต่างถิ่นที่มากว่านซื้อเพื่อจะทำบ้านจัดสรร ทั้งยังมีการปลูกบ้านเช่าให้แก่พนักงาน และคนงานจากต่างถิ่นที่เข้ามาทำงานยังโรงงานต่างๆ ภายในนิคมอุตสาหกรรมซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2525 ซึ่งพื้นที่ของนิคมอุตสาหกรรมมี 2,000 ไร่ อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 10 แขวงลำปลาทิว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของสังคมเกษตรกรรมเดิมสู่ชุมชนอุตสาหกรรมเกิดมีชุมชนใหม่เกิดขึ้น ประชากรอยู่กันหนาแน่นขึ้น รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวมอญอันเป็นสังคมเกษตรกรรมได้แปรสภาพไปจากเดิมเป็นอย่างมาก จึงไม่สามารถศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบชาวนาที่แท้จริงได้ ผู้วิจัยจึงไม่เข้าทำการศึกษาในบริเวณดังกล่าวแล้ว

ส่วนหมู่บ้านชาวมอญหมู่ 6 แขวงท่งยาวนั้น เป็นกลุ่มหมู่บ้านที่ชาวมอญเดิมอาศัยอยู่มาก คนเกือบทุกคนภายในหมู่บ้านเป็นชาวมอญทั้งสิ้น มีบ้านพักอาศัยชนิดโรงนาเดิมหลงเหลืออยู่มากพอสมควร อีกทั้งยังไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบชุมชนไปมากนัก เพราะยังไม่มียุคสมัยจากภายนอกโยกย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานปะปนกับกลุ่มชนดั้งเดิม แม้จะมีการขายที่ดินและที่นาแปลงใหญ่ไปบ้างแล้วก็ตาม โดยเฉพาะที่นาด้านทิศเหนือของฝั่งคลองมอญไปทางคลองเจ๊กตรงข้ามกับบ้านนางแก้ว ไชยชนะ ได้ทราบว่ามียุคสมัยคนไทยเชื้อสายจีนร่วมลงทุนกับนายทุนชาวใต้หวนมาซื้อที่ดินเอาไว้เพื่อจะลงทุนสร้างหมู่บ้านจัดสรร แต่ขณะนี้ยังไม่ได้ทำการก่อสร้าง ผืนนาที่ซื้อไปชาวนายังคงอาศัยทำนาอยู่เช่นเดิม ส่วนที่ดินด้านใต้คลองมอญ ตรงข้ามกับบ้านนางแก้ว ไชยชนะ มีกลุ่มนายทุนชาวญี่ปุ่นมาซื้อเอาไว้เพื่อทำการก่อสร้างโกดังสินค้า เพราะที่ดินติดกับเส้นทางรถไฟ ขณะนี้ทำการล้อมรั้วเอาไว้ยังไม่ได้ลงมือปลูกสร้างอาคาร

ประมาณปี พ.ศ. 2515 ได้มีนักวิชาการชาวตะวันตก คือ ไมเคิล สมิทธีส์ Michael Smithies ได้เข้ามาศึกษากลุ่มชนชาวมอญที่หมู่บ้านสองฝั่งคลองมอญ คือ หมู่ 6 และหมู่ 7 แขวงท่งยาว โดยเห็นว่าเป็นหมู่บ้านที่ประเพณีและรูปแบบชีวิตของชาวมอญยังมีหลงเหลือพอให้ทำการศึกษา และยังได้กล่าวอธิบายถึงลักษณะบ้านพักอาศัยของชาวมอญในหมู่บ้านแห่งนี้ว่ามีลักษณะพิเศษแตกต่างกับบ้านแบบโรงนาของคนไทย ในส่วนปลีกย่อยพร้อมกับได้เขียนแผนผังของบ้าน และถ่ายภาพรูปแบบบ้านของชาวมอญเอาไว้พอสมควร ซึ่งเป็นลักษณะบ้านแบบโรงนาดั้งเดิมของชาวมอญที่ยังไม่ได้มีการดัดแปลงและเปลี่ยนวัสดุก่อสร้างชนิดใหม่¹⁵ ที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมอันเป็นแม่แบบ (Model) ที่จะใช้เป็นเกณฑ์ที่จะเลือกสรรรูปแบบบ้านเพื่อจะทำการวิจัยได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ใช้หมู่บ้านดังนี้ คือ หมู่ 6 และหมู่ 7 แขวงท่งยาว เพื่อออกสำรวจจริงวัด ลักษณะอาคารบ้านพักอาศัยแบบโรงนาของชาวมอญเพื่อทำการวิจัยในโครงการวิจัยนี้

14 สัมภาษณ์ อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 แขวงท่งยาว นายฉาย เชิดชู บ้านเลขที่ 101 หมู่ 6 แขวงท่งยาว และนายยุทธนา อ้วน.

15 Michael Smithies. "Village Mon of Bangkok". The Mon Collected Articles from the Journal of the Siam Society. Bangkok: The Siam Society. 1986. p. 34-35.

วิธีการสุ่มตัวอย่าง

การสุ่มตัวอย่างในการสำรวจหมู่บ้านชาวมอญในหมู่ 6 หมู่ 7 แขวงทับยาว ซึ่งตั้งอยู่ริมสองฝั่งคลองมอญ ผู้วิจัยจะเลือกสำรวจเฉพาะบ้านพักอาศัยแบบโรงนาซึ่งมีลักษณะดั้งเดิมและใช้วัสดุปัดล้อมและมุงอาคารที่เป็นตับจาก เป็นอาคารประเภทแรกเพราะเป็นรูปแบบอาคารดั้งเดิม ต่อแต่นั้นจะสุ่มตัวอย่างอาคารบ้านพักอาศัยแบบโรงนาที่มี รูปทรงโครงสร้างพื้นที่ภายในที่คงรูปแบบดั้งเดิม หากแต่เปลี่ยนวัสดุปัดล้อมอาคารจากการใช้ตับจากมาเป็นไม้ และ สังกะสีในบางส่วนและใช้จากบางส่วนซึ่งเห็นวิวัฒนาการของอาคารรวมไปถึงโรงนาที่เปลี่ยนจากการใช้ตับจากปัดล้อม และมุงหลังคาอาคารมาเป็นสังกะสีล้วน เพราะยังคงอาศัยรูปแบบโรงนาเดิมอยู่ ส่วนอาคารบ้านพักอาศัยของชาวมอญ ที่ได้สร้างใหม่เป็นอาคารสมัยใหม่แล้วนั้น ผู้วิจัยเลือกเพียงหลังเดียวเพื่อเปรียบเทียบพื้นที่ใช้สอยกับอาคารแบบโรงนา เดิมว่ามีอะไรบ้างที่ยังมีเค้าโครงของโรงนาเดิมแฝงอยู่ อันจะทำให้เห็นอิทธิพลของวัฒนธรรมเดิมที่แทรกอยู่กับรูปแบบ เรือนสมัยใหม่ คำว่า อาคารหรือบ้านพักอาศัยสมัยใหม่ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึงอาคารพักอาศัยที่มีรูปทรงเป็นเรือน สองชั้นผนังไม้หลังคามุงกระเบื้องหรือสังกะสีมีทรงหลังคาเป็นทรงจั่ว และเอียงลาดชายเดียว (ทรงเพิงหมาแหงน หรือ Lean To ในภาษาอังกฤษ) รูปลักษณะอาคารเหมือนกับเรือนพักอาศัยของชาวบ้านทั่วไปที่สร้างกันอยู่ในยุคปัจจุบัน

วิธีการสุ่มตัวอย่างจะแบ่งออกเป็นหัวข้อประเด็นในการศึกษาใหญ่ได้ 4 ลำดับดังนี้

1) **การสัมภาษณ์** ผู้พักอาศัยภายในบ้านที่สำรวจแต่ละหลัง เพื่อศึกษาลักษณะครอบครัว ลักษณะการ เป็นอยู่ (Pattern of Living) ลักษณะการดำรงชีพ ตลอดจนประวัติความเป็นมาของกลุ่มชนชาวมอญในแนวทางของ การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) เพราะข้อมูลทางเอกสารไม่ค่อยจะหาได้เนื่องจากเป็นประวัติศาสตร์ หมู่บ้านซึ่งไม่ค่อยมีนักประวัติศาสตร์และนักวิชาการรุ่นก่อนๆ ได้ให้ความสนใจและบันทึกไว้รวมถึงวัฒนธรรมประเพณี คติความเชื่อต่างๆ และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) **การรังวัดขนาด (Measured Work)** ของเรือนพักอาศัย รวมถึงรังวัดขนาดผังบริเวณทั้งหมดของบ้าน ทำการวัดขนาด สัดส่วน พื้นที่ต่างๆ ของเรือน ทั้งทางสวนแปลน ความสูง และโครงสร้าง รวมถึงวัสดุก่อสร้าง

3) **การสำรวจการตั้งอาคาร** ให้สอดคล้องกับทิศทางทางธรรมชาติ (Orientation) โดยการใช้เข็มทิศเป็น อุปกรณ์ในการสำรวจในประเด็นการตั้งอาคารกับทิศทาง และใช้การสังเกต พร้อมทั้งเขียนภาพร่างบันทึก ประกอบการ ศึกษา ตั้งแต่การวางผังของตัวเรือนพร้อมทั้งส่วนประกอบต่างๆ เช่น คุน้ำ สวนผสม ลานบ้าน ที่เก็บเครื่องมือทำนา รวมถึงการวางผังเรือนให้สัมพันธ์กับทิศทางของแดด ลม และฝน รวมถึงการเว้นที่ว่างระหว่างอาคารกับสภาพแวดล้อม และการวางผังของกลุ่มบ้าน

4) **การถ่ายภาพด้วยกล้องบันทึกภาพ** เพื่อเก็บภาพในส่วนเรือนทั้งหมด ทั้งภายใน และภายนอกอาคาร รวมถึงรายละเอียดต่างๆ เพื่อแสดงภาพให้ดูสมจริง และใช้เป็นข้อมูลจำเ็นต่อการวิเคราะห์ (การบันทึกภาพเรือน บางหลังนั้น เนื่องจากผู้ทำการวิจัยได้มีภาระในงานวิจัยและศึกษาอีก 3 ชั้น คือ งานวิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัยมหิดล เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของจังหวัดลพบุรี สุพรรณบุรี สระบุรี และงานศึกษาหมู่บ้านของชุมชนอยุธยา ได้แก่ ผู้ทำการ จัดแสดงของศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยาและงานวิจัยโครงการแผนการจัดการพัฒนาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทั้งในเขต และนอกเขตพระที่นั่งจุลจางราชฐาน เกาะสีซัง จังหวัดชลบุรี ร่วมกับคณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัย มหิดลที่ทำเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ทำให้ผู้วิจัยเมื่อออกทำการสำรวจจริงวัด ผังบริเวณ และตัวอาคารบ้านพักอาศัยของชาวมอญ ได้เพียง 10 หลัง จากที่เสนอในโครงการ 17 หลัง จึงพักการสำรวจไว้ ชั่วคราวเพื่อไปช่วยทำวิจัยงานทั้ง 3 ชั้นดังที่ได้กล่าวมา จึงไม่ได้ทำการบันทึกภาพถ่ายของเรือนที่ได้ทำการสำรวจไว้ แต่แรก เมื่อเข้าสำรวจอีกครั้งพบว่า เรือนบางหลังได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขตัวเรือนผิดไปจากที่ได้ทำการสำรวจไว้แต่แรก บางหลังรื้อถอนไป ฉะนั้นจึงไม่มีภาพถ่ายของเรือนบางหลังรวมทั้งเรือนบางหลังได้เปลี่ยนแปลงไปจากแบบเดิมที่ได้ ทำการสำรวจจริงวัดและบันทึกภาพไว้ แต่ผู้วิจัยถือเอาแบบเดิมที่รังวัดไว้เพราะเป็นรูปแบบดั้งเดิมที่ยังไม่มีการปรับปรุง แก้ไขไปจากวิถีชีวิตเดิมของชาวมอญจึงขอชี้แจงมาไว้ด้วย

ที่ตั้งของกลุ่มบ้านชาวมอญ ที่ผู้วิจัยเข้าสู่ตัวอย่างในการทำการศึกษา

ชุมชนชาวมอญที่ผู้วิจัยเข้าสู่ตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้ ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของหมู่ 6 หมู่ 7 แขวง ทับยาว ในหมู่ 7 นั้นผู้วิจัยเข้าศึกษาเพียง 2 หลัง หมู่ 6 เข้าทำการสำรวจจริงวัด 14 หลัง อีกหนึ่งหลังอยู่ปากคลองมอญ ริมคลองลำปลาทิวด้านตะวันตก รวมเป็น 17 หลัง กลุ่มบ้านเรือนชาวมอญในหมู่ 6 หมู่ 7 นี้อยู่ริมสองฝั่งคลองมอญ ซึ่ง ลำคลองมอญทอดตัวยาวไปในแนวทิศทางตะวันออกตะวันตก ไปเชื่อมลำคลองหลัก 2 คลอง คือ คลองลำปลาทิวซึ่งอยู่ ปากคลองมอญด้านตะวันตก และคลองทับยาวซึ่งอยู่ปากคลองมอญด้านตะวันออก คลองกว้างประมาณ 8 เมตร ยาว ประมาณ 7 กิโลเมตร บริเวณปากคลองมอญด้านตะวันตกฝั่งเหนือ เป็นที่ตั้งของวัดสุธาโภชน์ ซึ่งเป็นวัดหลักประจำ ชุมชนชาวมอญ ย่านคลองมอญและริมคลองลำปลาทิว บ้านจะเริ่มตั้งแต่ปากคลองมอญด้านตะวันตกไปประมาณ 1-2 กิโลเมตร ตามสองฝั่งคลอง พอจนจะถึงปากคลองมอญด้านตะวันออกกลุ่มบ้านจะเริ่มเบาบางลง สองฝั่งคลองไม่มี บ้านเรือนตั้งอยู่ หากเป็นทุ่งนาโล่งสลับกับดงไม้ท้องถิ่นและพงหญ้า แต่ปัจจุบันเริ่มมีบ้านเรือนสร้างขึ้นบ้างแล้ว การ เข้าถึงชุมชนแห่งนี้ แต่เดิมใช้การคมนาคมทางน้ำโดยเริ่มจากคลองหลักสำคัญ คือ คลองประเวศบุรีรมย์ ตรงบริเวณ ตลาดริมน้ำหัวตะเข้ ตรงบริเวณปากคลองลำปลาทิวที่เชื่อมกับคลองประเวศบุรีรมย์ ขึ้นมาทางทิศเหนือประมาณ 2 กิโลเมตร เลี้ยวเข้าสู่คลองมอญ ปัจจุบันมีการตัดถนนเข้าสู่กลุ่มบ้านหมู่ 6 หมู่ 7 เลยทีเดียว คือ ถนนเลียบบคลองมอญ ซึ่งเป็นถนนดินอัดแน่นตัดขนานกับคลองมอญด้านทิศใต้ ห่างจากฝั่งประมาณ 50-100 เมตร จะมีถนนเชื่อมเขาสู่ถนน ฉลองกรุง และมีถนนดินอัดแน่นเชื่อมจากถนนเลียบบคลองมอญไปทางทิศใต้ไปพบถนนดินอัดแน่นตัดขนานไปกับคลอง ประเวศบุรีรมย์ด้านทิศเหนือ ถนนเส้นนี้จะหักเลี้ยวเข้าสู่ถนนอ่อนนุชอันเป็นถนนหลักที่เชื่อมชุมชนเขตลาดกระบังกับ ถนนสุขุมวิทเขตพระโขนงโดยมีสะพานคอนกรีตทอดข้ามคลองประเวศบุรีรมย์เข้าสู่ถนนอ่อนนุช

ชาวชุมชนแห่งนี้เป็นชาวมอญที่บรรพบุรุษโยกย้ายมาจากชุมชนมอญพระประแดง¹⁶ จากการออกสำรวจ ภาคนามนั้นกล่าวได้ว่าหัวหน้าครอบครัวของชาวชุมชนมอญแห่งนี้เป็นคนมอญ ซึ่งมีทั้งมอญแท้ คือ บิดามารดาเป็น มอญ และที่บรรพบุรุษ 2 ชั่วคนขึ้นไปเป็นมอญแท้ คือ มีปู่ ย่า ตา ยาย เป็นมอญ รวมถึงบุคคลที่มีเชื้อสายมอญ โดยมี บิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นมอญ โดยสมรสกับคนเชื้อสายอื่น เช่น ไทย จีน เป็นต้น คนมอญ และคนเชื้อสาย มอญที่เข้าสอบถามทั้งหมดเป็นชาวมอญที่เกิดในประเทศไทย และมีอาชีพทำนาเกือบทุกครอบครัว ปัจจุบันคนรุ่นใหม่ หันไปประกอบอาชีพรับจ้างเสริมอาชีพทำนาของครอบครัวเพิ่มขึ้นอีก โดยเข้าไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง เป็นส่วนใหญ่

ลักษณะทางชาติพันธุ์วิทยาของชนชาวมอญ

นักชาติพันธุ์วิทยาได้ทำการแบ่งกลุ่มชนต่างๆ ที่อยู่ในเมืองไทยไว้เป็น 8 เผ่า¹⁷ โดยจัดกลุ่มชนชาวมอญไว้ใน เผ่ามอญ-เขมรกลุ่มเผ่ามอญเป็นกลุ่มชนเผ่าย่อยหนึ่งใน 12 กลุ่มของกลุ่มเผ่ามอญ-เขมร¹⁸ รูปร่างลักษณะของพวกมอญ กล่าวโดยทั่วไปแล้วค่อนข้างจะสูงกว่าคนไทย คำหน้าบางคนก็คล้ายคนไทยมาก มอญแต่งกายเหมือนคนไทยเว้นแต่ สตรีเท่านั้น ที่มีกะโปงยาวและมุ่นผมเป็นมวย พวกมอญในประเทศไทยนี้พูดไทยคล่อง แต่ก็มีมอญอีกมากที่นิยมพูด ภาษาของตัวเอง ส่วนใหญ่มีถิ่นฐานอยู่ใกล้ๆ จังหวัดพระนคร เช่นที่ปากลัด (พระประแดง) ปากเกร็ด สามโคก และ จังหวัดอื่นๆ ก็มีบ้าง เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลพบุรี นครสวรรค์ อุทัยธานี ที่อำเภอบ้านโป่ง โทธาราม ในจังหวัด ราชบุรี และที่จังหวัดกาญจนบุรี มีหมู่บ้านของพวกมอญอยู่ที่แควน้อยใกล้เขตแดนพม่า ทางใต้ของจังหวัดนครราชสีมา (โคราช) แถวอำเภอบึงโขงไชย อำเภอลำทะเมนชัย มีพวกมอญอาศัยอยู่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปตามหมู่บ้านหลายแห่ง พวก มอญเหล่านี้พูดภาษามอญไม่ได้สักคน การแต่งกายก็ละม้ายไปทางชาวโคราชเสียสิ้น¹⁹ ชาวมอญเรียกตัวเองว่า “มอญ (Mon)” พม่าเรียกชนชาติมอญว่า “ตะเลง (Taling)” ส่วนคนไทยเรียกชนชาติมอญว่า “รามัญ” (ในภาษาทางการ ชาวบ้านคนไทยเรียกว่า “มอญ”) ชาวตะวันตกเรียกชนชาติมอญว่า “เพกวน (Peguan)” ซึ่งเลิกใช้คำนี้ไปแล้ว²⁰ และ คนล้านนาเรียกชนชาติมอญว่า “เม็ง”

16 สัมภาษณ์ นางเก็ม ไชยชนะ นางไดดี แซ่มเชื้อ นายพวง ศิริใหญ่ เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2532.

17 เอ. คาร์ร และอี. ไฮเดนพาเดน. ชาติพันธุ์วิทยาว่าด้วยชนชาติเผ่าต่างๆ ในประเทศไทย. อนุสรณ์ในงานณปณกิจศพ นางลำจวน อมาตยกุล. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. 2508. หน้า 12-13.

18 เฟิงอ้าง. หน้า 13.

19 เฟิงอ้าง. หน้า 26.

20 สุเอ็ด คชเสนี สุจริต. บทบาทในด้านสังคมวัฒนธรรมและการเมืองของชนกลุ่มน้อยในกรุงรัตนโกสินทร์ ความเป็นมาและความ เปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี: มอญ. กรุงเทพฯ: โครงการไทยศึกษาฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2525. หน้า 2.

บรรพบุรุษของชาวมอญที่อยู่ในประเทศไทย และชาวมอญลาคกระบัง (หัวตะเจ้)

จากรายงานของนายแพทย์ เอ. คาร์ว อธิบดีกรมพฤกษศาสตร์ และพันธุศาสตร์ อิริคไซเดนฟาเดน แห่งกรมตำราวจุทธที่ได้รับรวบรวมชาติพันธุ์วิทยาในไทย และจัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกโดยกรมการสนเทศ กระทรวงเศรษฐกิจ กรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2493 นั้นกล่าวว่า มีชาวมอญอาศัยอยู่ในเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2493 ประมาณ 100,000 คน ซึ่งเป็นมอญที่ถูกกวาดต้อนในสงครามหรือไม่ก็เป็นมอญที่อพยพหนีพม่ามาพึ่งไทย การอพยพของชาวมอญดังกล่าวนี้มีอยู่หลายคราวด้วยกัน เช่น เมื่อปี พ.ศ. 2143 พ.ศ. 2203 พ.ศ. 2317 และคราวหลังสุดก็คือ ในปี พ.ศ. 2357²¹ ซึ่งในยุคก่อนหน้านี้นี้ คือ ประมาณ 3,500 ปีล่วงมาแล้ว มีกลุ่มมนุษย์ในพวกออสโตร-เอเชียติก (Austro-Asiatic) อยู่ในตระกูลภาษามอญ-เขมร ได้อพยพโยกย้ายถิ่นจากอินเดียเพื่อหนีการรุกรานพวกอารยันที่เข้ามาครอบครองอินเดีย เข้ามาอยู่ในไทยตอนเหนือและตอนกลาง ซึ่งเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมสูงมาก²² โดยเฉพาะบริเวณที่ราบกว้างใหญ่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา กลุ่มมอญยุคดั้งเดิมหรือยุคแรกนี้ ถูกกลืนชาติเป็นไทยเมื่อคนไทยยุคแรกได้อพยพเข้ามาครอบครองดินแดนแถบนี้หมดแล้ว²³ ฉะนั้นกลุ่มมอญในประเทศไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะมอญที่พระประแดงและปทุมธานี จึงเป็นกลุ่มมอญยุคหลังส่วนมากจะเป็นกลุ่มมอญที่อพยพมาสู่ไทยในช่วง พ.ศ. 2317 และช่วง พ.ศ. 2357²⁴ คือ ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี และสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ของกรุงรัตนโกสินทร์

กลุ่มชาวมอญที่อพยพโยกย้ายเข้าสู่ประเทศไทยในรัชสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้น เนื่องจากพระเจ้ามังระ (Hsinbyushin) ได้เกณฑ์ชาวมอญเข้ากองทัพเพื่อรวบรวมไพร่พลจะเข้าตีกรุงธนบุรี ชาวมอญไม่พอใจก็พากันหลบหนีเข้ามาพึ่งไทย มีมอญอพยพเข้ามาในครั้งนี้อย่างหลายทาง²⁵

กลุ่มมอญที่อพยพเข้ามาสู่ภาคกลางของไทยนั้นเข้ามาทางด้านเจดีย์สามองค์ มีจำนวนมากกว่ามอญกลุ่มอื่นๆ โดยมีหัวหน้ามอญที่เป็นหัวหน้าในการกบฏต่อพม่า 4 คน พระยาเจ่ง พระยากลางเมือง ตละเล็ยง ตละเกล็บ เป็นผู้คุมเข้ามา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีรับสั่งให้ครัวมอญที่เข้ามาในไทยครั้งนี้ ทั้งหมดไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่ปากเกร็ดแขวงเมืองนนทบุรี และสามโคก แขวงเมืองปทุมธานี และแต่งตั้งพระยาบำเรอศักดิ์ เชื้อสายมอญแต่ครั้งกรุงเก่าเป็นที่พระยารามัญวงศ์มียศเสมอจตุสดมภ์ หรือที่เรียกจักรีมอญ เป็นหัวหน้าควบคุมมอญทั่วไป ส่วนพระยามอญและพวกหัวหน้าที่อพยพเข้ามาที่ทรงตั้งให้มียศศักดิ์เป็นข้าราชการทุกคน มอญที่อพยพเข้ามาในครั้งนี้มีทั้งหมด 3,000 คนเศษ²⁶

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีมอญอพยพเข้ามาครั้งใหญ่อีกครั้งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นจำนวนถึง 40,000 คนเศษ²⁷ สาเหตุที่ทำให้มอญอพยพเข้ามาอย่างมากมายครั้งนี้ก็เพราะไม่สามารถทนการเบียดเบียนจากพม่าได้มอญที่อพยพเข้ามาในคราวนี้มาด้วยกันหลายทางคือทางด้านเมืองตากทางเมืองอุทัยธานี แต่ส่วนใหญ่มาทางด้านเจดีย์ 3 องค์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ครัวมอญที่อพยพมาครั้งนี้ ไปตั้งภูมิลำเนาในแขวงเมืองปทุมธานี เมืองนนทบุรี และเมืองนครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง)²⁸ ซึ่งสมทบกับครอบครัวมอญเมืองปทุมธานีพวกพระยาเจ่งที่อพยพเข้ามาสมัยกรุงธนบุรีจำนวนหนึ่ง ครั้งที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเมืองที่ปากลัด ซึ่งพระราชทานชื่อเมืองว่า “เมืองนครเขื่อนขันธ์” และทรงย้ายครัวมอญกลุ่มพระยาเจ่งจากเมืองปทุมธานีจำนวนหนึ่งดังกล่าวให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานยังนครเขื่อนขันธ์แห่งนี้ และโปรดตั้งสมิงทอมา บุตรพระยาเจ่งเป็นพระยานครเขื่อนขันธ์รัษฎมณฑลราชธานีเสนาบดีศรีสิทธิสงคราม เป็นเจ้าเมืองนครเขื่อนขันธ์คนแรก²⁹

21 เฟื่องอ้าง. หน้า 25-26.

22 เฟื่องอ้าง. หน้า 6-7.

23 เฟื่องอ้าง. หน้า 25.

24 R. Halliday, “Immigration of the Mons in to Siam”. The Mon Collected Articles from the Journal of the Siam Society. Bangkok: The Siam Society. 1986. p. 10-11.

25 Ibid. p. 10-11.

26 ผุสดี ทิพทัส และสุวัฒนา ธาดานิติ. การศึกษาชุมชนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ: รายงานผลการวิจัยทุนงบประมาณแผ่นดิน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2532. หน้า 2-8, 2-9.

27 ดำรงราชานุภาพ, กรมพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. พระนคร: คุรุสภา. 2525. หน้า 227. อ้างจาก ผุสดี ทิพทัส และสุวัฒนา ธาดานิติ. อ้างแล้ว. หน้า 2-9.

28 เฟื่องอ้าง.

29 คณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพระประแดง โรงเรียนอานวยวิทย. ปกิณกะพระประแดง. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายวิชัย กฤษเพ็ชร กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสยาม. 2535. หน้า 3.

ได้มีชาวมอญอพยพกลุ่มเล็กๆ อีกครั้งหนึ่งในตอนต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกครั้งหนึ่ง โดยที่เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ)³⁰ บุตรคนที่ 3 ของพระยาแจ้ง (เจ้าพระยามหาโยธา) ต้นตระกูลคชเสนี³¹ ได้กราบบังคมทูลแก่พระเจ้าอยู่หัวว่า พวกรามัญหรือพวกมอญที่อยู่ในกรุงเทพฯ ขอยกกองทัพออกไปกวาดต้อนครอบครัวญาติพี่น้องที่ยังอยู่ในเมืองมอญเข้ามาไว้ในพระนคร (คำว่าพระนครในที่นี้หมายถึง หัวเมืองใกล้กรุงเทพฯ ในยุคนั้น) จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) คุมกองทัพรามัญ (มอญ) ออกไปรับครัวมอญเข้ามาในช่วงที่อังกฤษกำลังทำศึกกับพม่าอยู่³² แต่การอพยพครั้งนี้ไม่มีรายละเอียดที่แน่นอนสันนิษฐานว่าคงมีจำนวนไม่มาก และโปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง)³³ มอญกลุ่มต่างๆ ที่อพยพเข้ามายังเมืองไทยในรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น ส่วนมากเป็นมอญจากเมืองเมาะตะมะ เนื่องจากเป็นเมืองที่อยู่ใกล้พรมแดนไทย นอกจากนี้ ก็ยังมีมอญจากเมืองอื่นๆ เช่น หงสาวดี เมาะลำเลิง แครง เริง เป็นต้น³⁴

ชาวมอญที่อพยพมาแต่ครั้งสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีโดยมีพระยาแจ้งเป็นหัวหน้านั้น พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินในแถบเมืองนนทบุรี เมืองปทุมธานี ครั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้สร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์เสร็จแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายครอบครัวมอญจำนวนหนึ่งลงมาอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น เรียกว่ากลุ่ม “มอญเก่า” ส่วนชาวมอญที่อพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 2 ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ส่วนหนึ่งมาอยู่รวมกับพระยาแจ้ง (เจ้าพระยามหาโยธา) ที่นครเขื่อนขันธ์หรือพระประแดงนั้นเรียกว่า “มอญใหม่”³⁵ รวมถึงกลุ่มที่เข้ามาในต้นรัชกาลที่ 3 ด้วย เพราะเป็นมอญอพยพเข้ามาในยุคต้นรัตนโกสินทร์กลุ่มหลังสุด กลุ่มมอญจากชุมชนนครเขื่อนขันธ์หรือพระประแดงนี้เองได้ขยายตัวออกไปตั้งถิ่นฐานไปยังบริเวณต่างๆ ตลอดจนลาล่องไปสู่แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำแม่กลอง³⁶ และมอญย่านลาดกระบังด้วย ครั้งที่เข้ามาหักร้างถางพงทำนาในย่านลาดกระบังนี้ในช่วงรัชกาลที่ 5 หลังจากได้ขุดคลองประเวศบุรีรมย์แล้ว³⁷ จากการศึกษาภาคสนามที่ผู้วิจัยสอบถามคนมอญย่านคลองมอญที่มีอายุหลายท่าน จะเล่าว่า เมื่อตนยังอยู่ในวัยเด็กจะตามพ่อแม่จากพระประแดงมาจับจองหักร้างถางพงเพื่อปราบดินให้เป็นที่นาเพื่อทำนาหรือก็มาซื้อที่นาที่ปราบดินเป็นนาเรียบร้อยแล้วบิดามารดาของตนนั้นมาจากพระประแดง บางคนมาจากนนทบุรีและปทุมธานีซึ่งเป็นกลุ่มมอญเก่าและมอญใหม่ทั้งสิ้นแต่ส่วนใหญ่บรรพบุรุษมาจากพระประแดงหรือนครเขื่อนขันธ์³⁸ เป็นส่วนมากผู้มีอายุเหล่านี้ล้วนมีอายุ 70 ปีขึ้นไป

อธิบายชื่อชุมชน "พระประแดง" "ปากลัด" และ "นครเขื่อนขันธ์" ซึ่งเป็นแหล่งดั้งเดิมของชุมชนชาวมอญที่อพยพเข้ามาสู่ย่านลาดกระบัง (หัวตะเข้)

จากการศึกษาภาคสนามตามบ้านชาวมอญที่สร้างบ้านเรือนอยู่ริมสองฝั่งของคลองมอญ ผู้วิจัยสอบถามถึงบรรพบุรุษของกลุ่มชนเหล่านี้ มักจะให้คำตอบว่าปู่ตายายตนนั้นมีกรากอยู่ที่ “พระประแดง” หรือ “ปากลัด” แทนชื่อ “นครเขื่อนขันธ์” ที่สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงประทานไว้ ซึ่งคำว่า “พระประแดง” นั้นสมเด็จพระอมรินทราบหาราชทรงอธิบายว่า เมืองพระประแดงเป็นเมืองขอมโบราณ ตั้งอยู่ที่ตำบลราษฎร์บูรณะฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาปากซ้ายนี้ หาใช่เมืองที่คนสามัญเรียกกันว่า “ปากลัด” ในปัจจุบัน เดิมยังมีกำแพงเมืองพระประแดงเก่าปรากฏหลักฐานมั่นคงอยู่ เพิ่งมารื้อเสียในตอนหลัง ซึ่งประมาณ 1,000 ปีล่วงมาแล้ว ปากน้ำเจ้าพระยาอยู่ที่ตัวเมืองพระประแดงที่

30 “เรื่องทูตฝรั่งเศสสมัยรัตนโกสินทร์”. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 62 (เล่ม35). พระนคร: ครุสภา. 2506 หน้า148-149. อ้างจากมุสดี ทิพทัส และสุวัฒนา ธาดานิติ. อ้างแล้ว. หน้า 2-11, 2-12.

31 คณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพระประแดง โรงเรียนอานวยวิทย. อ้างแล้ว. หน้า 3.

32 ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 62 (เล่ม35). หน้า 148-149. อ้างจากมุสดี ทิพทัส และสุวัฒนา ธาดานิติ. อ้างแล้ว. หน้า 2-11, 2-12.

33 Henry Burney, Burney Papers, Vol. 1. Bangkok: Printed by order of Vajirayanna National Library. 1910. p. 276. อ้างจาก มุสดี ทิพทัส และสุวัฒนา ธาดานิติ. อ้างแล้ว. หน้า 2-12.

34 มุสดี ทิพทัส และสุวัฒนา ธาดานิติ. อ้างแล้ว. หน้า 2-14.

35 คณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรม อำเภอพระประแดง. อ้างแล้ว. หน้า 4.

36 R. Holliday. Ibid. p. 17.

37 สัมภาษณ์ ผ.ศ.ประศาสน์ คุณะดิลก ซึ่งเล่าว่าคุณตาของ ผ.ศ.ประศาสน์ คุณะดิลก เป็นมอญชื่อแดงเป็นลูกกำนันที่พระประแดง ได้ตามกำนันผู้เป็นบิดาพายเรือเข้ามาทำนอยังบริเวณลาดกระบังนี้ครั้งยังเป็นวัยรุ่น คุณตาแดง ตายเมื่อปี พ.ศ. 2525 อายุ 104 ปี.

38 สัมภาษณ์ นางแก้ว ไชยชนะ นางโด๊ด แซ่มชื่น นายพวง ศิริใหญ่ ผู้มีอายุชาวมอญที่ดั่งบ้านเรือนอยู่ริมคลองมอญ ในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ.2532.

ขอมสร้างเท่านั้น แผ่นดินเพิ่งมางอกออกไป คือ ตำบลแหลมฟ้าผ่า เมื่อราว พ.ศ. 2430 กล่าวว่าเมืองพระประแดงจึงเป็นหน้าด่านหรือเมืองปากน้ำของขอมโบราณ การที่ขอมขนานนามเมืองหน้าด่านของตนว่า “พระประแดง” เพราะคำว่า “ประแดง” หรือ “บาแดง” แปลว่า “คนเดินหมาย คนนำข่าว ทูต พนักงานตามคน” ฉะนั้น เมืองพระประแดงจึงเป็นเมืองหน้าด่าน ถ้ามีเหตุการณ์ใดๆที่เกี่ยวข้องกับเมืองหลวงแล้วก็เป็นหน้าที่ของเมืองนี้จะต้องนำข่าวสาสน์เข้าไปแจ้งโดยเร็ว

ครั้นขอมเสื่อมอำนาจลงเมืองพระประแดงคงยังเป็นเมืองหน้าด่านทางภูมิภาคนี้ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนสมัยอยุธยา³⁹ จวบจนสมัยรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ 2 ได้ขุดคลองทะเลแม่น้ำเจ้าพระยาทั้ง 2 ด้าน เพราะเมืองนครเขื่อนขันธ์ตั้งอยู่บนคอคอดเพื่อย่นระยะทางจากปากน้ำเข้ากรุงเทพฯ ไม่ต้องแล่นเรืออ้อมคอคอด ซึ่งเป็นโค้งใหญ่ตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา⁴⁰ พร้อมได้สร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์ และได้เกณฑ์ชาวมอญเข้ามาตั้งถิ่นฐานขึ้นใหม่ดังได้กล่าวมา เมืองนครเขื่อนขันธ์ที่มีชื่อเป็นทางการนั้น ชาวบ้านทั่วไปกลับเรียกว่า “ปากลัด” ตามลักษณะคลองลัดที่ขุดขึ้นนั่นเอง นับแต่รัชกาลที่ 2 ได้ทรงสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์มาประมาณ 100 ปี จนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ดำริว่าเมืองพระประแดง เป็นนามเมืองสำคัญมาแต่โบราณกาลหาควรปล่อยให้สูญไปไม่ แม้ว่าเมืองนครเขื่อนขันธ์นั้นเป็นเมืองใหม่ก็จริงแต่เป็นเมืองใกล้เคียงกันกับเมืองพระประแดงเดิมทั้งยังมีความสำคัญทำนองเดียวกันกับเมืองเก่าด้วย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองนครเขื่อนขันธ์เป็นจังหวัดพระประแดง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2458 ในรัชสมัยพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ยุบจังหวัดพระประแดงลงเป็นอำเภอขึ้นกับจังหวัดสมุทรปราการเมื่อปี พ.ศ. 2475 ชาวบ้านจึงเรียกชุมชนนี้ว่า พระประแดงตั้งแต่นั้นมา และใช้คำว่า “ปากลัด” แทนคำว่า “พระประแดง” ในบางครั้ง ชื่อทั้งสองชื่อนี้จึงเป็นชื่อที่ใช้เรียกขานกันของประชาชนโดยทั่วไป และชาวมอญทั้งหลายด้วยแต่ชาวมอญที่ลาดกระบังนิยมเรียกว่า “พระประแดง” มากกว่า “ปากลัด”

ภาษาของชาวมอญ

ภาษามอญอยู่ในสายโมนิค (Monic Branch) ซึ่งเป็นสายหนึ่งในตระกูลมอญเขมร (Mon-Khmer Family) ภาษาต่างๆ ในตระกูลมอญ-เขมร นี้อยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro Asiatic Phylum) ภาษาอื่นๆ ที่อยู่ในสายโมนิค เช่นเดียวกับภาษามอญ เช่น ภาษาเนียะกวล (Niakual)

ภาษามอญยังเป็นภาษาที่ใช้กันอยู่ในหมู่บ้านและชุมชนของชาวมอญทั้งยังมีตัวเขียนเป็นของตนเองอีกด้วย ตัวเขียนมอญนั้นเป็นอักษรที่มาจากอักษรอินเดียตอนใต้ มอญมีบันทึกตัวเขียน และวรรณคดีมากมายและมีมาเป็นระยะเวลายาวนานแล้ว นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 6 ที่สำคัญก็คือ ภาษาเขียนของมอญนั้นเปลี่ยนแปลงน้อยกว่าภาษาพูด แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่าคนมอญที่เขียนและอ่านตัวหนังสือมอญได้นั้นมีน้อยมาก (หมายถึงมอญในประเทศไทยในปัจจุบัน) คงมีแต่ภาษาพูดเท่านั้นที่มีคนมอญส่วนใหญ่ยังคงรักษาไว้ได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ภาษามอญที่ใช้พูดกันในประเทศไทยทุกวันนี้ ได้อิทธิพลจากภาษาไทยมากเช่นเดียวกับภาษามอญที่ใช้ในประเทศพม่า ก็ได้รับอิทธิพลจากภาษาพม่า คนมอญทุกคนในประเทศไทย และประเทศพม่าต่างก็มีความสามารถในการพูดได้สองภาษาทั้งนั้น

ฮอลิเดย์นักวิชาการชาวตะวันตกที่เชี่ยวชาญเรื่องชนชาวมอญได้ยืนยันว่า ภาษามอญในพม่า และภาษามอญในเมืองไทยนั้นสามารถใช้พูดเข้าใจกันได้ ยกเว้นแต่ในเรื่องของคำศัพท์บางคำซึ่งไม่สามารถจะพูดเข้าใจกันได้ ทั้งนี้เพราะเป็นคำศัพท์ที่ยืมมาจากภาษาพม่าหรือภาษาไทย⁴¹

ชาวมอญที่หัวตะเข้และลาดกระบังในปัจจุบันนี้ผู้สูงอายุยังพูดภาษามอญกันอยู่ กลุ่มวัยกลางคนก็พูดมอญได้ส่วนเยาวชนอายุประมาณ 20 ปีลงมาไม่ค่อยพูดภาษามอญกันแล้ว⁴² คนมอญในเขตลาดกระบังรวมทั้งบริเวณสองฝั่งคลองมอญที่มีอายุมักจะมารักษาตัวในวันอุโบสถที่วัด กลุ่มชาวมอญเหล่านี้นิยมพูดคุยกันเป็นภาษามอญ ส่วนคนมอญที่มีอายุจะพูดคุยกับลูกหลานที่บ้านนิยมพูดภาษาไทยสลับกับภาษามอญ ชนชั้นหลานนิยมพูดกับปู่ย่าตายายด้วยภาษาไทยเป็นส่วนมาก แต่ฟังภาษามอญรู้เรื่อง คนวัยกลางคนและคนรุ่นหนุ่มนิยมพูดกันด้วยภาษาไทยเป็นส่วนมาก⁴³

39 คณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรม อำเภอพระประแดงฯ. อ้างแล้ว. หน้า 1-2.

40 เพิ่งอ้าง.

41 สุเอ็ด คชเสนีย์ และสุจิตต์ลักษณ์ ตีพิมพ์. อ้างแล้ว. หน้า 5.

42 สัมภาษณ์อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 แขวงทับยาว นายฉาย เชิดชู.

43 สัมภาษณ์ ปิยวัฒน์ มังกรวงศ์ (ข้าราชการที่ไปสร้างบ้านเรือนอยู่ในกลุ่มบ้านชาวมอญที่ลาดกระบัง).

อาชีพพื้นฐานดั้งเดิมของชาวมอญ เขตลาคกระบัง โดยเฉพาะย่านสองฝั่งคลองมอญ

กลุ่มคนเชื้อสายมอญในย่านหัวตะเข้ตลาดกระบังที่อพยพจากปากกลัดหรือพระประแดงเข้ามาตั้งถิ่นฐานรกรากในเขตตลาดกระบังนั้น สันนิษฐานว่าเดินทางผ่านคลองสำโรงขึ้นมาตามคลองธรรมชาติมาตั้งถิ่นฐานสองฝั่งคลองลำปลาทิวแยกที่คลองลำพะอง และคลองลำกอไผ่ คงเริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเมื่อมีการขุดคลองประเวศบุรีรมย์แล้ว ส่วนใหญ่แต่เดิมดำรงชีพด้วยการประกอบเกษตรกรรมด้วยการหักร้างถางพง เพื่อตั้งถิ่นฐานประกอบการทำนาเป็นอาชีพหลัก และมีการทำสวนเข้ามาเสริมด้วยทำสวนมะม่วงในบริเวณที่พักอาศัยแซมกับสวนกล้วย และไม้ยืนต้นชนิดอื่นๆ เป็นลักษณะสวนผสมซึ่งเป็นบริเวณระหว่างบ้านกับท้องนาต่อกัน โดยอาศัยไม้ยืนต้นเป็นกำแพงธรรมชาติเพื่อกันลม และลดความร้อนจากทุ่งนา สวนผลไม้ปลูกเพื่อบริโภคภายในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่มีใช้มุ่งเพื่อขาย การทำนาแต่เดิมใช้การร่วมแรงงานกันระหว่างเพื่อนบ้านลักษณะการลงแขก แต่ปัจจุบันการทำนาแบบลงแขกได้เลิกราไปแล้ว เนื่องจากสมาชิกภายในชุมชนต่างหันไปประกอบการรับจ้าง⁴⁴ เพราะมีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้น และชาวนาส่วนใหญ่ไม่มีที่นาของตนเอง ที่ดินบางส่วนมีนายทุนมากว่านซื้อเพื่อทำการจัดสรรบ้านพักอาศัยและชาวนาหันมาพึ่งเครื่องจักรกลทางเกษตรเกือบทุกบ้าน จึงมีการจ้างแรงงานในช่วงเก็บเกี่ยวเท่านั้น การนวดข้าวก็ใช้เครื่องไถนาทำการนวดข้าวแทนไม่ต้องใช้แรงงานคนอีกต่อไป ชาวนาที่มีนามาแต่เดิม ซึ่งปัจจุบันที่นาได้ตกไปของบุคคลอื่นนั้น บางครอบครัวก็ยังคงเช่าที่นาทำนาต่อไป โดยเจ้าของที่นาส่วนใหญ่มักเป็นผู้ให้เงินกู้แก่ชาวนามาลงทุนทำนาต่อ เมื่อชาวนาไม่สามารถจะขุดใช้เงินต้นได้ที่นาที่จำนองก็หลุดและตกเป็นของนายทุนเจ้าของเงินกู้ชาวนาจึงต้องเช่าที่นาจากนายทุนดำเนินอาชีพทำนาต่อไปอีก

การทำนาของชาวมอญรวมถึงชาวนาทั่วไปในท้องที่หัวตะเข้และตลาดกระบังนั้น เดิมทำนาปีเพียงอย่างเดียว เมื่อกรมชลประทานได้พัฒนาระบบการส่งน้ำไปยังคลองที่ชลประทานรับผิดชอบ ชาวนาก็เพิ่มทำนาปรังอีก แต่ก่อนใช้ควายไถนา จนประมาณปี พ.ศ. 2514 สำนักจิตตภาวันภายใต้การอำนวยการของท่านกิตติคุณโทได้บอกบุญบริจาคควายเพื่อนำไปช่วยชาวนายากจนในท้องที่กันดาร ชาวนาแถบตลาดกระบังจึงนำควายของตนไปถวายทานเพื่อเป็นกุศลแก่ตนเอง และครอบครัว รวมไปถึงควายด้วย แล้วหันมาใช้เครื่องไถนาแทนแรงงานจากควาย ชาวนาย่านคลองมอญคนแรกที่ใช้เครื่องไถนาแทนควาย คือ นายฉาย เชิดชู ซึ่งใช้เครื่องไถมาก่อนชาวนาจะบริจาคควายให้กับสำนักจิตตภาวันแล้วเริ่มแพร่หลายไปยังชาวนาครอบครัวอื่นๆ การเลิกใช้ควายโดยสิ้นเชิงก็ช่วงการบริจาคควายให้แก่สำนักจิตตภาวันนั่นเอง⁴⁵

เนื่องจากคลองมอญ(ล่าง)เป็นคลองที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน⁴⁶ชาวคลองมอญโดยเฉพาะชาวนาเชื้อสายมอญจะทำนาปรังหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวนาปีแล้ว เป็นการเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว มีบางครอบครัวหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวนาปีแล้ว จะนำฟางข้าวมาเพาะเห็ดฟางตามบริเวณชานนาที่ติดกับบ้านของตน โดยไปซื้อเชื้อเห็ดมาจากแถวหน้ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขนมาเพาะเพื่อเพิ่มรายได้จากการทำนาอันเป็นอาชีพหลัก ชาวนามอญจะเก็บข้าวเปลือกบางส่วนไว้รับประทานพอกินในครอบครัวภายในหนึ่งปีและพันธุ์ข้าวเปลือกเพื่อใช้ทำพันธุ์ โดยเก็บไว้ในเสียม (ที่เก็บข้าวลักษณะเป็นทรงกระบอกสานด้วยไม้ไผ่ที่ไม่เอาผิวออก สูงประมาณ 1-1.5 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.9-1.2 เมตร) ภายในตัวเรือนด้านสกัดทิศตะวันตก นอกนั้นจะขายแก่โรงสีโดยจะมีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่นา ขณะเก็บเกี่ยว ในสมัยประมาณ 20 ปีมาแล้ว จะมีพ่อค้าคนกลางเชื้อสายจีนพายเรือมาซื้อตามบ้านชาวนา ซึ่งเป็นพ่อค้าคนกลางที่ทำการค้าขายย่านตลาดหัวตะเข้

จากข้อมูลสถิติการทำนาและการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของเขตตลาดกระบังประจำปี พ.ศ. 2527-2528 นั้น ทราบว่าแขวงท้ายยาวซึ่งหมู่บ้านของชาวมอญในคลองมอญสังกัดอยู่นั้น มีพื้นที่นาที่ถือครอง 12,424 ไร่ พื้นที่ทำนาปี 12,260 ไร่ ทำนาปรัง 9,728 ไร่ พื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจไม้พืชผักต่างๆ เช่น มะพร้าว 150 ไร่ มะม่วง 688 ไร่ กล้วย 322 ไร่ บ่อปลา 1,132 ไร่⁴⁷ การทำบ่อปลานั้นชาวมอญย่านคลองมอญไม่ได้ทำอย่างจริงจัง เหมือนกับเกษตรกร

44 ฉัตรชัย อินทรโชติ. ประเพณีตักบาตรพระร้อย. รายงานการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นในประเทศไทย หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2534. หน้า 22-24.

45 สัมภาษณ์ อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 แขวงท้ายยาว นายฉาย เชิดชู.

46 สำนักงานเขตตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. สรุปผลการปฏิบัติราชการปี “31”. 2531. หน้า 4.

47 สำนักงานเกษตรอำเภอตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. อ้างแล้ว. หน้า 3.

อื่นๆ ที่ใช้ที่ดินแปลงใหญ่ กินเนื้อที่นับสิบไร่ขึ้นไปขุดที่นาทำบ่อเลี้ยงปลา จัดตั้งเครื่องสูบน้ำอย่างมีระบบ หากแต่ชาวคลองมอญใช้คลองท้องร่องสวนท้ายบ้านที่ติดต่อกับที่นาเป็นบริเวณเลี้ยงปลาโดยให้ปลาเข้ามาอยู่อาศัยตามธรรมชาติ พอถึงฤดูแล้งก็วิดบ่อเก็บปลาจากบ่อมากินภายในครอบครัว บ้างที่เหลือขาย ปลาที่ได้ส่วนใหญ่ ได้แก่ ปลาช่อน ปลาสร้อย ปลากะตัง ปลาที่เหลือจากขาย และนำมาปรุงอาหารจะนำมาหมักในไหเป็นปลาร้าไว้กินตลอดปี นำหัวปลาช่อนตากแห้งเอาไว้ทำแกง ปลาที่หมักปลาร้า ได้แก่ ปลากะตัง และปลาช่อน ซึ่งคล้ายกับชาวนาทั่วไปในแขวงทบยาว และเขตลาดกระบังอาหารของชาวมอญแถบคลองมอญส่วนใหญ่คล้ายกับอาหารไทยจะแตกต่างกันอยู่ที่ความประหยัชมัธยัสถ์ของชาวบ้าน และไม่มีใครจะซื้ออาหารจากตลาด คงทานแต่อาหารที่ทำได้ตามมีตามเกิดในละแวกบ้านนั่นเอง เช่น จับปลาจากบ่อ หรือลำคลอง ซึ่งจับได้ทุกวันเก็บผักจากสวนครัวและท้องนาปรุงอาหาร อาหารส่วนใหญ่ทุกมื้อและทุกวันจึงเป็นผักปลา และอาหารทุกมื้อจะต้องมีน้ำปลาร้าอมองกับผักต้ม ปลาร้าอมองเป็นปลาร้าที่มีกลิ่นรุนแรง นอกจากนี้ ยังนิยมนำผลกระเจียบลิ้นๆ ที่ภาษามอญเรียกว่า “กระตาด” มาลวกจิ้มกับน้ำปลาร้า ถือว่ากระเจียบหรือกระตาดนี้เป็นผักประจำชาวมอญด้วยซ้ำไป⁴⁸ ฉะนั้นจากการสำรวจภาคสนามจึงพบว่า แทบทุกบ้านที่เข้าทำการศึกษาจะมีการปลูกต้นกระเจียบไว้ตามสวนครัวในบริเวณบ้าน นอกจากนี้ยังมีไม้ผลอีกประเภทหนึ่งที่ชาวมอญนิยมปลูกเพื่อใช้ผลมาปรุงอาหาร คือ “มะตาด” เป็นพืชยืนต้นขนาดไม่ใหญ่นัก ใบคล้ายกับใบลั่นทมแต่ปลายใบแหลม ลูกเป็นผลกลมประมาณเท่ากำมือหรือใหญ่กว่าเล็กน้อยมีรสเปรี้ยว ซึ่งชาวมอญจะนำมาผานผสมเข้าไปในแกงประเภทแกงส้มแทนมะขามเปียกซึ่งมักจะปลูกผสมกับผลไม้ยืนต้นอื่นๆ ตามคันดินริมท้องร่องสวนแถบทุกบ้าน

ศาสนาและความเชื่อบางประการที่สำคัญอันบ่งชี้ถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ชาวมอญในไทยรวมถึงมอญลาดกระบังนับถือพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทคล้ายกับคนไทยส่วนใหญ่⁴⁹ พุทธศาสนาเถรวาทแบบมอญนี้มีส่วนให้คณะสงฆ์ไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้ปรับปรุงคณะสงฆ์ครั้งใหญ่ โดยพระภิกษุสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ (รัชกาลที่ 4 เมื่อครั้งทรงผนวช) เป็นผู้นำโดยได้ดำเนินการปรับปรุงตามแบบแผนของสงฆ์รามัญ (มอญ)⁵⁰ เป็นธรรมยุตินิกายขึ้น พระสงฆ์มอญสวด และเทศน์ตามแบบมอญนิยมเทศน์ภาษามอญ พระมอญที่วัดสุทธาโภชนซึ่งเป็นวัดของชาวมอญย่านคลองมอญก็ยังคงปฏิบัติอยู่ชายหนุ่มเมื่ออายุครบบรรพชาจะนิยมบวชในเวลาสั้นๆ ในช่วงเข้าพรรษา⁵¹ ที่วัดสุทธาโภชนนั้นจะมีการเทศน์ทั้งภาษาไทยและภาษามอญ โดยพระจะเทศน์ภาษาไทยในช่วงเช้า และเทศน์ภาษามอญในช่วงบ่าย ชาวบ้านจะนิมนต์พระสงฆ์ไปประกอบพิธีมงคลของชาวบ้านในงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ และงานศพยังบ้านที่จัดพิธีอันตั้งอยู่ 2 ฝั่งคลองมอญ⁵² ซึ่งเหมือนกับคนไทยโดยทั่วไป ความเชื่อที่เกี่ยวกับพุทธศาสนานั้นชาวมอญจะยึดถือเคร่งครัดมาก

ความเชื่อเรื่องการนับถือผี

ลักษณะทางวัฒนธรรมที่เด่นชัดของชาวมอญอันแตกต่างจากคนไทยก็ คือ การนับถือผี⁵³ จากการสำรวจภาคสนามของผู้วิจัยของชาวมอญแถบย่านคลองมอญ ก็พบว่าชาวมอญยังยึดถือคติความเชื่อนี้อยู่ ซึ่งบุคคลที่สูงอายุจะสามารถอธิบายถึงหลักการความเชื่อนี้ได้เป็นอย่างดี แต่มักจะกล่าวว่ารายละเอียดต่างๆ ก็หลงลืมไปบ้าง⁵⁴ เพราะชาวมอญได้สืบทอดความเชื่อต่อกันมาจากบรรพบุรุษ หากผู้วิจัยสอบถามในรายละเอียดก็จะบอกให้ไปถามนายแพทย์สุเอ็ด คชเสนี

48 นิยมพรรณ วรณศิริ. อ้างแล้ว. หน้า 139.

49 Brain I. Foster. “Ethnic Identity of the Mons in Thailand”. The Mon Collected Articles from the Journal of the Siam Society. Bangkok: The Siam Society. 1986. p. 68.

50 สุเอ็ด คชเสนี และสุจิตลักษณ์ ตีพิมพ์. อ้างแล้ว. หน้า 24.

51 นิยมพรรณ วรณศิริ. อ้างแล้ว. หน้า 166-169.

52 Michael Smithies. Ibid. p. 43.

53 Brain I. Foster. Ibid. p. 68.

54 สัมภาษณ์ นายพวง ศิริใหญ่ นางเก็มไชยชนะ นางโด้ด แซ่มเชื้อ ในช่วงออกทำงานภาคสนามระหว่างเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2532.

จากการค้นคว้าของศาสตราจารย์นายแพทย์สุเ็ด คชเสนี ผู้เป็นนายกสมาคมไทย-รามัญ เกี่ยวกับความเชื่อนี้ กล่าวว่า ในเมืองมอญตอนใต้ของพม่าแบ่งมอญเป็น 3 พวก แต่ละพวกก็นับถือผีคนละประเภท คือ

“มอญเตี้ย” เป็นกลุ่มชาวมอญที่อาศัยในแคว้นพะสิมและหัวเมือง รวม 32 หัวเมือง พวกมอญกลุ่มนี้นับถือนับถือผีมะพร้าว โดยเอามะพร้าวแห้งทั้งผล ทั้งหวดมะพร้าวผูกด้วยผ้าแดงและผ้าขาว แล้วแขวนที่เสาเอกของบ้าน คนในบ้านต้องคอยเฝ้าดูมิให้น้ำมะพร้าวแห้ง ให้ลูกมะพร้าวออก หรือหวดมะพร้าวร่วง หากเกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งดังกล่าว มาขึ้นจะต้องหามะพร้าวลูกใหม่มาแขวนแทน

“มอญเตี้ยะ” คือ พวกมอญที่อาศัยอยู่ในแคว้นเมืองหงสาวดี ซึ่งมีหัวเมืองรวมอยู่ 32 หัวเมือง มอญกลุ่มนี้จะนับถือผีผ้า ซึ่งประกอบด้วยผ้านุ่งของผู้ชาย 1 ผืน ของผู้หญิง 1 ผืน เสื้อผู้ชาย 1 ตัว เป็นผ้าขาวผ่าอกแขนยาว ผ่าสไบ 2 ผืน สีขาว 1 ผืน สีแดงอีกหนึ่งผืน และแขวนหนึ่งวงต้องคอยดูแลไม่ให้สูญหายหรือชำรุด

“มอญญะ” คือ พวกมอญที่อาศัยอยู่ในแคว้นเมืองสะเทิม ซึ่งมีหัวเมืองรวม 32 หัวเมืองเช่นกัน เป็นพวกผีที่นับถือ กระบอกไม้ไผ่ โดยการนำกระบอกไม้ไผ่ขนาดเล็กมีข้อติดกันกระบอก 7 อัน ใส่ไว้ในกระบอกพร้อมใบหว่า กระบอกแต่ละใบนำมาแขวนไว้ที่เสาผีของบ้านและต้องคอยดูแลไม่ให้บกพร่องเช่นกัน

สำหรับมอญในประเทศไทยนั้น นอกจากจะนับถือผีต่างๆ ดังกล่าว โดยได้รับเอาผีจากบรรพบุรุษที่เมืองมอญ มาแล้ว ยังมีมอญบางตระกูลนับถือผีอื่นๆ อีก เช่น ผีงู ผีไก่ ผีเต่า ผีข้าวเหนียว และผีอื่นๆ อีกด้วย ถ้านับถือผีงู หรือผีไก่ ในพิธีรำผีจะต้องเอางูหรือไก่มาทำอาหาร เพื่อเซ่นบรรพบุรุษด้วย ผีเต่าก็เช่นกัน ถ้าตระกูลที่นับถือผีเต่า หากเดินทางออกจากบ้านไปพบเต่ากลางทางจะต้องหลีกเลี่ยงไปเสียทางอื่น มิฉะนั้นจะต้องเอาเต่าไปทำอาหารกิน และก่อนกินต้องเซ่นผีบรรพบุรุษเสียก่อน จากลักษณะการนับถือดังกล่าวนี้ น่าจะหมายความว่าผีของบรรพบุรุษชอบกิน หรือเป็นข้อปฏิบัติมากกว่าจะเป็นชื่อของผี

จากการสำรวจภาคสนามของนายแพทย์สุเ็ด คชเสนี สรุปได้ว่าการสำรวจหมู่บ้านมอญ 16 หมู่บ้านในอำเภอพระประแดงและการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสชาวมอญในจังหวัดปทุมธานีและลพบุรีนั้นชาวมอญส่วนใหญ่ในปัจจุบันยังนับถือผีบ้านหรือผีเรือน ซึ่งภาษามอญเรียกว่า “กะหลกซอย” อยู่ร้อยละ 80 ส่วนอีกร้อยละ 20 ที่ไม่ถือผีบ้านนั้นเนื่องมาจากธรรมเนียมในการถือผีมอญ จะถือผีของตระกูลฝ่ายชายเป็นสำคัญ ดังนั้นถ้าฝ่ายหญิงของมอญมาสมรสกับคนเชื้อสายอื่น การนับถือผีฝ่ายหญิงก็จะสิ้นสุดลง เรียกว่า “ผีขาด” ผีเรือนนี้ชาวมอญทั่วไปเชื่อว่าเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษที่คอยช่วยเหลือลูกหลาน ที่ซึ่งจัดไว้สำหรับผีเรือน คือ ที่เสาผี หรือเสาเอกของเรือน ซึ่งตั้งอยู่มุมด้านทิศตะวันออกของด้านสกัดของตัวเรือน

การนับถือผีหรือการสืบทอดการถือผีของมอญ คือ การต้องรับเป็นทอดๆ สืบต่อกันจากบรรพบุรุษหลายชั่วคน ผู้มีหน้าที่รับสืบทอดผีคือ บุตรชายคนโตของตระกูล บุตรหญิงรับสืบทอดผีไม่ได้ ถ้าตระกูลใดไม่มีบุตรชาย ก็จะไม่มีการสืบทอดการถือผี เรียกว่าผีขาดไปจากตระกูลนั้น ดังนั้นคนมอญจึงอยากได้บุตรคนโตเป็นเพศชายเพื่อเอาไว้สืบทอดผีเรือนให้ต่อเนื่องอยู่ตลอดไปในตระกูลของตน

การรับผีจะมีการมอบแหวนผีซึ่งมักจะเป็นแหวนทองมีหัวแหวนเป็นพลอยสีแดงบางตระกูลมีทั้งแหวนผู้ชายและแหวนผู้หญิงให้แก่ผู้รับทอด การนับถือผีนอกจากแหวนแล้วยังมีผ้านุ่งทั้งของชาย และหญิงอย่างละผืน โดยมาเป็นผ้าพื้นแบบลูกหว้า หรือดอกเมลิ็ดงา ผ้าของผู้หญิงบางหมู่บ้านระบุว่าต้องเป็นสีแดง และต้องมีเชิงที่ชายผ้านุ่งด้วย ส่วนเสื้อผู้หญิงนั้น จะเสื้อทรงสั้นแบบมอญป้ายด้านหน้าแขนยาว สำหรับเสื้อผู้ชายเป็นเสื้อคอกลมติดกระดุมหน้าแขนยาว บางแห่งมีผ้าสไบอีก 2 ผืนด้วย สิ่งของเหล่านี้จะเก็บรวมกันไว้ อาจจะใส่ในกระเจด ตะลุ่ม หรือหีบ เก็บไว้ในที่สูงใกล้เสาเอกของตัวบ้าน และผู้รับสืบทอดผีต้องคอยดูแลไม่ให้หาย ขาด หรือชำรุด ถ้าไม่อยู่ในสภาพดีต้องเปลี่ยนใหม่ หากมีสมาชิกในครอบครัวเจ็บไข้ได้ป่วยก็มักจะต้องตรวจดูว่าสิ่งของเหล่านี้ชำรุดหรือไม่ และต้องบนบานกับผีให้ช่วยคุ้มครอง บางแห่งเอาแหวนจุ่มทำน้ำมันต์ เพื่อเอาไปประพรมกับลูกหลานที่เจ็บป่วยด้วย⁵⁵

55 สุเ็ด คชเสนี. “การนับถือผีของมอญ”. เอกสารเผยแพร่ของสมาคมไทย-รามัญ. มปป. อ้างจาก ผุสดี ทิพทัส และสุวัฒนา ธาตานิติ. อ้างแล้ว. หน้า. หน้า 4-28 ถึง 4-30.

การรำผี

จากการนับถือผีของชาวมอญหรือชาวมอญทำให้เกิดประเพณีการรำผีขึ้น การรำผีจะเกิดขึ้นเมื่อมีการผี การผีของชาวมอญนั้นคือ ความเชื่อที่ว่าพวกลูกหลานกระทำบางสิ่งบางอย่างที่ทำให้ผีบรรพบุรุษไม่พอใจ ผีจึงบันดาลให้ผู้ผีเกิดความเดือดร้อน เช่น เกิดการเจ็บป่วยหรือเกิดความเดือดร้อนไม่สบายของคนในบ้าน อาจจะเป็นเพราะผีผีตระกูลเกิดขำรด มีคนที่ต่างตระกูลมานอนค้างภายในเรือนหรือบังเอิญไปทำร้ายสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ของตระกูลโดยไม่เช่นไร การกระทำผีผีดังกล่าวนี้จะต้องมีการรำผีเป็นการเซ่นสรวงเพื่อให้ผี (บรรพบุรุษ) พอใจ

การผีผีที่ถือว่าต้องมีพิธีรำผี มีดังนี้ คือ

- เจ้าของบ้านชาวมอญมีคนต่างตระกูลต่างผี 2 คนผัวเมียหรือหญิงมีครรภ์มานอนค้างยังบ้าน
- เด็กที่ยังไม่ได้โกนผมไฟ ถึงเป็นญาติกันมานอนค้างที่บ้านด้วยถือว่ายังไม่บริสุทธิ์ เพราะเด็กที่คลอดแล้วยังไม่ได้ทำการโกนผมไฟทั้ง ตามความเชื่อของชาวมอญถือว่าไม่บริสุทธิ์ (เช่นเดียวกับที่ถือว่าหญิงที่คลอดลูกแล้วหากไม่อยู่ไฟก็ยังไม่บริสุทธิ์ จึงต้องอยู่ไฟให้ครบกำหนดเสียก่อน)
- หญิงมีครรภ์ ซึ่งไม่ได้เป็นญาติกับเจ้าของบ้านมานอนเล่นชั่วคราวช่วยยาม แม้หลังถูกกระตานก็ถือว่าผีผี

- ของผี คือ เสื้อผ้า แหวน เกิดขำรดเสียหาย ต้องมีการรำผี และเจ้าของบ้านจะต้องหาของใหม่มาแทนของที่ขำรดชาวมอญเชื่อว่าหากของผีขำรดจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนขึ้นภายในบ้านเรือน

- กินหรือทำร้ายสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ของตระกูลโดยไม่ทำการเซ่นไหว้

ข้อห้ามเหล่านี้ชาวมอญจะทราบก็ต่อเมื่อเกิดการเจ็บป่วยขึ้น เจ้าของบ้านจะสืบหาสาเหตุที่เกิดการผีผีหรือการละเมิดข้อห้ามที่ทำให้ผีบรรพบุรุษไม่พอใจ และเจ้าของบ้านจะต้องประกอบพิธีการรำผี⁵⁶

พิธีรำผีมอญมักไม่ประกอบพิธีกรรมบ่อยครั้ง เนื่องจากเป็นงานใหญ่ต้องใช้ทุนทรัพย์และผู้เข้าร่วมพิธีจำนวนมาก จากข้อมูลของนายแพทย์สุเ็ด คชเสนี ระบุว่า การรำผีมักจะทำในกรณีที่มีเหตุบางประการเกิดขึ้น เช่นรำเพื่อเป็นการแก้บนในกรณีที่บุคคลในครอบครัวประสบเคราะห์กรรม หรือเจ็บไข้ได้ป่วย และเจ้าบ้านได้บนบานกับผีเอาไว้ว่าจะรำผีถวาย นอกจากนั้นก็จะรำผีเมื่อเกิดการผีผีขึ้น จึงต้องประกอบพิธีรำผีเพื่อขอขมา

บุตรชายคนโตของตระกูลที่เป็นผู้รับผี จะต้องเป็นผู้เข้าพิธีเรียกว่าเป็น “ตันผี” (ตอมะลอก) บุตรสาวที่ยังไม่มีสามีและยังอยู่ร่วมกันในบ้านก็สามารถเข้าร่วมพิธีรำผีของตระกูลได้ (เรียกว่า ลุ่ม-ตา) แต่ถ้าแต่งงานไปแล้วถือว่าต้องไปเป็นสมาชิกของผีทางตระกูลของสามี จึงไม่มีสิทธิ์เข้าร่วมในพิธีรำผีของตระกูลเดิม นอกจากจะได้รับเชิญมาเป็นแขกของพิธีเท่านั้น

การรำผีมักจะทำฤดูแล้งประมาณเดือน 4 ถึงเดือน 6 และจะไม่ทำพิธีในวันพระ ครอบครัวที่ประกอบพิธีรำผี ต้องบอกให้ญาติในตระกูลเดียวกันให้มาร่วมเตรียมงานและปลูกโรงพิธีภายในบริเวณบ้าน ซึ่งเป็นโรงพิธีชั่วคราวปลูกอย่างง่าย ๆ มีเสา 6 ต้น มุงหลังคา โรงพิธีหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ด้านหลังของโรงมีหิ้งยาวสำหรับวางของเพื่อใช้ในการรำผี เช่น เครื่องเซ่นที่เป็นอาหาร และผลไม้ ด้านหน้ามีต้นกล้วยผูกติดกับเสาหน้าของโรงพิธี มีพินพาทย์มอญ 1 วงเพื่อใช้บรรเลงประกอบการรำ

การรำผี (ที่อำเภอพระประแดง) จะมีการรำเป็นบทๆ สำหรับบูชาผีต่างๆ ที่ได้เชิญมา บางตระกูลเชิญมาน้อย บางตระกูลเชิญมามาก บางแห่งมีถึง 20-30 ผีก็มี พิธีรำผีจะเริ่มโดยการเชิญผีของตระกูลเข้ามาในโรงพิธีก่อน ทุกคนที่ร่วมพิธีจะต้องเวียนรอบโรงพิธีแล้วจึงรำถวายผีแต่ละผี เริ่มด้วยบทแก้บน ต่อไปเป็นบทบูชาเจ้าที่ประมุข บูชาผัวผี เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าพ่อทั้งหลายในหมู่บ้าน แล้วต่อยบทอื่นๆ เช่น บทพันต้นกล้วย โปรยข้าวตอก บทอาบน้ำให้ตันผี บวชเณร บิณฑบาตร พายเรือ ส่งขันหมาก เจ้าหนุ่มออกศึก ขนไก่ ทุบมะพร้าว คล้องช้าง ผีบ้าน เล่นสบบ้า ลากเรือ เป็นต้น ขณะรำผีแต่ละบทหรือสำหรับผีแต่ละผี ผู้อำนวยพิธีหรือภาษามอญเรียกว่า “โต้่ง” จำนำอ่างบรรจุเครื่องเซ่น เช่นกล้วย อ้อย มะพร้าว ขนมหอด หรืออาหารพิเศษ เช่น ปลาอย่าง ไก่ต้ม สุรา มาให้แขกที่ร่วมพิธีเอาไปรับประทาน เมื่อรำเสร็จบทนั้นๆ การรำผีจะจบลงด้วยการรวบรวมเอาเศษอาหาร หรือต้นกล้วยที่เอามาติดในระหว่างพิธีรวมกันแล้วบรรจุลงในเรือที่ทำขึ้นด้วยต้นกล้วยแล้วเอาเรื่อนั้นลอยน้ำเพื่อเป็นการลอยเสนียด⁵⁷

56 สุวรรณ ศรีอุปาน. ประเพณีงานศพของชาวมอญ ในอำเภอพระประแดง. รายงานในวิชาวัฒนธรรมท้องถิ่นในประเทศไทย ปีการศึกษา 2530. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2530. หน้า 8-9.

57 สุเ็ด คชเสนี. “การนับถือผีของชาวมอญ”. อ้างจาก ผุสดี ทิพทัส และสุวัฒนา ธาตานิติ. อ้างแล้ว. หน้า. 4-37, 4-38.

จากการออกศึกษาภาคสนามของผู้วิจัยในย่านบ้านพักอาศัยของชาวมอญย่านคลองมอญ ทราบว่าบรรพบุรุษของชุมชนนี้ส่วนมากมาจากหมู่บ้านต่างๆ ของอำเภอพระประแดง เช่น บ้านเวชะราว บ้านกวน-หะมั่ง บ้านทรงคนอง บ้านชะเร็น และยังมีญาติพี่น้องอยู่ที่พระประแดง มักจะไปประกอบพิธีรำผีที่พระประแดง ไม่ค่อยประกอบพิธีรำผีที่หมู่บ้านย่านคลองมอญ ด้วยอ้างว่าผู้ประกอบพิธีรำผีส่วนมากอาศัยอยู่ที่พระประแดง⁵⁸ เพราะในการรำผีต้องมีครูรำผีเป็นผู้เชิญผีโดยเฉพาะ⁵⁹ อาชีพนี้จะมีน้อยมากซึ่งจะมีตำบลละคนเท่านั้น บางตำบลอาจจะไม่มีเลยเพราะเป็นอาชีพที่ต้องถ่ายทอดและรับสืบทอดกันมาจากรบรรพบุรุษโดยเฉพาะ ฉะนั้นพิธีกรรมรำผีจึงเหมือนกับชาวมอญพระประแดงนั่นเอง รวมถึงความเชื่อและประเพณีต่างๆ นั้นยึดถือตามแบบของญาติที่พระประแดงทั้งสิ้น

ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลางและข้อห้ามต่างๆ

จากรายงานวิจัยของผู้สดี ทิพทัส และสุวัฒนา ธาดานิติ เรื่อง “ศึกษาชุมชนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ” กล่าวถึงการสำรวจและสรุปข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับความเชื่อพอสสรุปได้ดังนี้

- ห้ามเด็กเล่นตุ๊กตาในบ้าน ห้ามนำตุ๊กตาเข้าบ้าน ข้อห้ามนี้ยังปฏิบัติกันอยู่ในบางหมู่บ้าน
- ห้ามนำตุ๊กตาเสียบกลามาเล่น เนื่องจากเป็นตุ๊กตาสะเดาะเคราะห์ที่อาจจะทำให้ผู้นำมาเล่นรับเคราะห์กรรมเกิดโรคภัย ทั้งยังไม่ควรนำมาเก็บไว้ในบ้าน
- ห้ามนำรูปจำลองสัตว์บางชนิด เช่น หมู และเต่าเข้ามาในบ้าน ทั้งยังไม่ให้เลี้ยงหมูและจับต้องถูกตัวหมู ส่วนเนื้อหมูนั้นสามารถนำมาประกอบอาหารได้
- ห้ามหญิงมีครรภ์จากบ้านอื่นมาค้างที่บ้าน บางบ้านห้ามหญิงมีครรภ์เข้าพักในบ้าน
- มอญบางหมู่บ้านห้ามกวาดบ้านในเวลากลางคืน เพราะเชื่อกันว่าผีจะมา และห้ามสนเข็มในเวลากลางคืน ห้ามฉีดยาในเวลากลางคืน⁶⁰

บ้านชาวมอญแท้ที่ยังเชื่อในคติโบราณของมอญนั้น เดิมจะไม่มีพระพุทธรูปเก็บไว้บูชาภายในบ้าน เพราะถือว่าพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้าผู้ทรงความบริสุทธิ์ พระพุทธรูปจะต้องอยู่ที่วัด เพราะบ้านอันเป็นที่อยู่ของคนนั้นไม่บริสุทธิ์ การกระทำการต่างๆ อันเป็นวิถีชีวิตของปุถุชนต่อหน้า หรือในบริเวณที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนั้น เป็นการไม่แสดงความเคารพและจะเป็นบาปต่อเจ้าของบ้าน⁶¹ สำหรับครอบครัวที่ทำการสมรสเชื้อสายอื่น ความเชื่อนี้ไม่ค่อยถือกันอย่างเคร่งครัดจึงมีการจัดหึงพระพุทธรูปไว้ในบ้านได้ จากการออกสำรวจศึกษาภาคสนามพบว่า บ้านของชาวมอญส่วนใหญ่ที่ได้ทำการสร้างวัดเกือบทุกหลังจะมีโต๊ะตั้งพระพุทธรูปไว้บูชา ซึ่งแสดงว่าคนรุ่นหลังเริ่มไม่เคร่งครัดต่อธรรมเนียมนี้เสียแล้ว

58 นายพวง ศิริใหญ่ และนางเก็ม ไชยชนะ. จากการให้สัมภาษณ์เมื่อช่วงเดือนเมษายน ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2532.

59 สุวรรณ ศรีอุป. อ้างแล้ว. หน้า 9.

60 ผู้สดี ทิพทัส และสุวัฒนา ธาดานิติ. อ้างแล้ว. หน้า 4-26, 4-27.

61 นายพวง ศิริใหญ่ ให้สัมภาษณ์ ในช่วงผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม พ.ศ. 2535.

ตุ่มน้ำเพื่อรองน้ำฝนจากชายคาสำหรับใช้ดื่มกินวางชิดกับผนัง ในภาพจะเห็นการเจาะช่องหน้าต่างเป็นหน้าต่างบานกระทุ้งมีลูกกรงเป็นไม้ไผ่ลำเล็ก ช่องหน้าต่างจะเจาะตรงผนังด้านใต้เพื่อรับกระแสลมที่พัดอยู่เป็นประจำ